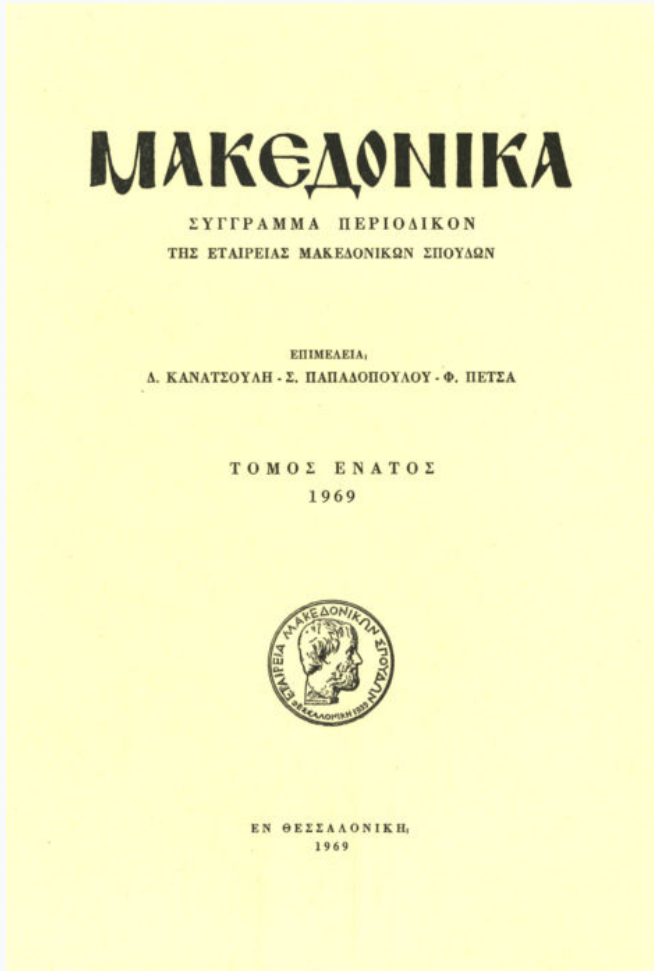

Μακεδονικά

Τόμ. 9 (1969)

Εμμ. Ι. Μικρογιαννάκη, Αι μεταξύ Αλεξάνδρου Γ' και Δαρείου Γ' διπλωματικοί επαφαί

Βασίλειος Λαούρδας

doi: [10.12681/makedonika.1067](https://doi.org/10.12681/makedonika.1067)

Copyright © 2015, Βασίλειος Λαούρδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαούρδας Β. (1969). Εμμ. Ι. Μικρογιαννάκη, Αι μεταξύ Αλεξάνδρου Γ' και Δαρείου Γ' διπλωματικοί επαφαί. *Μακεδονικά*, 9, 375–377. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1067>

θεί άφ' ενός μὲν νά άποφύγη σύγχυσιν μεταξύ τῆς γλώσσης τοῦ Πλουτάρχου καί τῆς γλώσσης τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς καί άφ' ἑτέρου νά ἀποκαθιστᾶ τὸ κείμενον εἰς περιπτώσεις ὅπου ἡ παράδοσις του καθιετᾶ ἀπαραίτητον τὴν ἐπέμβασιν τοῦ φιλολόγου. Ἐξ ἄλλου ἰδιαίτερος δέον νά ἐξαρθῆ ἡ ὑπό τοῦ κ. Hamilton πλήρης γνῶσις τῆς βιβλιογραφίας περὶ τοῦ 'Αλεξάνδρου. Χρόνος καί κόπος πολὺς ἐχρείασθη διὰ νά συγκεντρωθῆ τὸ τεράστιον ὕλικόν, τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖ μὲ παραδειγματικὴν εὐσυνειδησίαν ὁ συγγραφεὺς.

Ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων, τὰ ὅποια τίθενται ὑπὸ τοῦ βί ο υ καί συζητοῦνται ὑπὸ τοῦ κ. Hamilton, ἐπιθυμῶ νά ἐξάρω τὰ ἀκόλουθα, τὰ ὅποια νομίζω ὅτι εἶναι τὰ πλέον ἀξιόλογα: 1. Ἡ γέννησις τοῦ 'Αλεξάνδρου, ἣτις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ὡς γενομένη τὸν Ἰούλιον τοῦ 356, εἶναι ὀρθότερα τῆς τοῦ 'Αριστοβούλου, ὅστις ἀναφέρει τὸν 'Οκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους. 2. Ἡ ὀνομασία «Βουκεφάλαις» τοῦ Ἴππου τοῦ 'Αλεξάνδρου προέρχεται ἀπὸ σφραγίδα ἐπὶ τοῦ Ἴππου παριστάνουσαν κεφαλὴν βοῦς. 3. Ἡ πρόσκλησις τοῦ 'Αριστοτέλους εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου ὠφείλετο εἰς πολιτικούς κυρίως λόγους, ἥτοι εἰς τὴν συμμαχίαν τὴν ὁποίαν οὐνήψεν ὁ Φίλιππος μὲ τὸν συγγενῆ τοῦ 'Αριστοτέλους Ἐρμείαν τὸν Ἀταρνέα. 4. Ἐπὶ τοῦ σημαντικοῦ θέματος τῶν ἀποδιομομένων εἰς τὸν 'Αριστοτέλην ἔργων Π ε ρ ῖ β α ο ι λ ε ι α ς καί Ὑ π ε ρ ἄ π ο ι κ ω ν καί τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ 'Αλεξάνδρου, ὁ κ. Hamilton περιορίζεται νά θέσῃ τὸ πρόβλημα καὶ νά παρουσιάσῃ τὰς ἐπ' αὐτοῦ διαφόρους ἄκρως ἀποκλινοῦσας μεταξύ τῶν ἄποψεις. 5. Ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν χρησμός περὶ 'Αλεξάνδρου εἶναι μεταγενεστέρα ἐπιπόνησις. 6. Οἱ ὄροι ε τ α ῖ ρ ο ι καί φ ἰ λ ο ι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἄνευ διακρίσεως τῆς σημασίας ἐκάστου. 7. Ἀσφαλῶς ἀνακριβῆς εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι ὁ 'Αλέξανδρος ἀναχωρῶν διὰ τὴν Ἀσίαν διένειμεν ὄλην τὴν ἐν Μακεδονίᾳ κτηματικὴν περιουσίαν του. 8. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Γορδίου δεσμοῦ ὁ κ. Hamilton ἀκολουθεῖ τὸν Pearson, ὁ ὅποιος λόγῳ τῶν διαφορετικῶν παραδόσεων περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν διαφορετικῶν ἐρμηνειῶν ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τίποτε τὸ θετικόν δὲν δυνάμεθα νά εἰπῶμεν περὶ αὐτοῦ. 9. Ἡ χήρα τοῦ Μείνωνος, θυγάτηρ τοῦ Ἄρταβάζου, δὲν ὀνομάζετο Βαρσίνη. Ἡ Βαρσίνη, ἡ ὁποία ἠμαλωτίσθη εἰς Δαμασκόν, ἦτο ἡ μεγαλύτερα κόρη τοῦ Δαρείου, τὴν ὁποίαν ὁ 'Αλέξανδρος ἐνυμφεῦθη εἰς Σοῦσα. 10. Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ 'Αλεξάνδρου ὡς Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰς 14 Νοεμβρίου 332. 11. Ὁρθῶς ὁ Tarn ἐχαρακτήρισε ὡς ἄκρως συγκεχυμένην τὴν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου περιγραφὴν τῆς μάχης εἰς τὰ Γανγάμηλα. 12. Ὁ ἐμπρησμός τῆς Περσεπόλεως ὀρθῶς χρονολογεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Κουρτίου κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαΐου. 13. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς π ρ ο σ κ υ ν ἡ σ ε ω ς, περὶ τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου εἶναι ἄσαφές, ὁ κ. Hamilton ἀκολουθεῖ κυρίως τὸν Balsdon, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι αὕτη ὥρισθη ὑπὸ τοῦ 'Αλεξάνδρου λόγῳ τῆς ἀνάγκης νά ἀποφευχθῆ διακρίσις μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. 13. Δύο καὶ ὄχι τρεῖς πρέπει νά εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Δαρείου σταλείσαι πρεσβεῖαι εἰς τὸν 'Αλέξανδρον.

Ἄνεφερα κατ' ἐκλογὴν τὰ ὡς ἄνω σημεῖα κυρίως, διὰ νά ἐξάρω τὴν καθαρὴν κρίσιν τοῦ κ. Hamilton καὶ τὴν ἀποκαλυπτομένην εἰς αὐτὰ προσάθειάν του νά ἀποφύγη ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐπὶ τῇ βάσει ὑποθέσεων. Ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἡ ἐργασίᾳ του ἀποτελεῖ πολῦτιμον βοήθημα διὰ τὴν μελέτην καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὸν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου συνδεομένων προβλημάτων.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΤΡΑΣ

Ἐμμ. Ι. Μικρογιαννάκη, Αί μεταξύ 'Αλεξάνδρου Γ' καὶ Δαρείου Γ' διπλωματικά ἐπαφαί, Ἀθήναι 1969, σελ. 119.

Τὸ πρόβλημα τῆς διπλωματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξύ τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ τοῦ Δαρείου ἔχει ἀπασχολήσει πολλοὺς ἱστορικοὺς μέχρι τοῦδε, λόγῳ τῆς ἀσφαλείας τῶν εἰς αὐτὴν ἀναφερομένων πηγῶν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας τῆν ὅποιαν ἔχει αὕτη. Ὁ κ. Μικρογιαννάκης εἶχεν τὴν ὥραϊαν ἔμπνευσιν νὰ ἀσχοληθῆ συστηματικῶς μὲ τὸ πρόβλημα αὐτὸ καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅλας τὰς πηγὰς καὶ ὀλόκληρον τὴν περι αὐτῶν βιβλιογραφίαν, νὰ τὸ ἐξετάσῃ ἐκ νέου. Ἡ μέθοδος, τὴν ὅποιαν ἠκολούθησεν, εἶναι ὑποδειγματική: εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας του παραθέτει εἰς πίνακας, χωρισμένους εἰς πέντε στήλας τὰς ὑπὸ τῶν πηγῶν παρατιθέμενας πληροφορίας, ἥτοι τὰ σχετικὰ χωρία ἐκ τοῦ 'Αρριανοῦ, τοῦ Διοδώρου, τοῦ Κουρτίου Ρούφου, τοῦ 'Ιουστίνου καὶ τοῦ Πλουτάρχου. Τὴν ἀσφάλειαν τῶν πηγῶν παρουσιάζουν ἐναργῶς οἱ πίνακες τοῦ κ. Μικρογιαννάκη: τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ἀναφέρουν οἱ 'Αρριανός, Διόδωρος, Κούρτιος Ρούφος καὶ 'Ιουστίνος. Τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ 'Αλεξάνδρου, ἀπάντησιν εἰς τὸν Δαρείον, οἱ 'Αρριανός, Κούρτιος Ρούφος καὶ 'Ιουστίνος. Τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου οἱ τέσσαρες πρῶτοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἀναφέρουν ἐπίσης καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν, ἥτοι τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν τοῦ 'Αλεξάνδρου. Τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ἀναφέρουν οἱ ἄλλοι, πλὴν τοῦ 'Αρριανοῦ, οἱ ἴδιοι ἐπίσης, ἐξαιρέσει τοῦ 'Αρριανοῦ, ἀναφέρουν καὶ τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, ἥτοι τὴν τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ 'Αλεξάνδρου. Οὕτως, ἐνῶ οἱ Κούρτιος Ρούφος καὶ 'Ιουστίνος ἀναφέρονται εἰς ἀνὰ τρεῖς ἐπιστολάς καὶ ὁ Διόδωρος ὁμοίως εἰς τρεῖς, παραλείπουν ὅμως τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ 'Αλεξάνδρου, ὁ 'Αρριανὸς ἄγνοεῖ τὴν τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ 'Αλεξάνδρου, καὶ ὁ Πλούταρχος τὰς δύο πρώτας ἀμφοτέρων. Τίθειται λοιπὸν πρόβλημα ἀσμφωνίας τῶν πηγῶν, τὸ ὅποιον εἶναι δυνατόν νὰ λυθῆ μόνον διὰ τῆς οὐσχετίσεως τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, οὐσιαστικῶς δηλαδὴ τῶν διπλωματικῶν ἐπικοινωνιῶν δι' ἀντιπροσώπων, πρὸς τὰ συνδεόμενα μὲ αὐτὰς ἱστορικὰ γεγονότα. Πρόβλημα ἐπίσης ἀποτελεῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἥτοι τῶν δι' αὐτῶν ὑποβαλλομένων προτάσεων τοῦ Δαρείου καὶ τῶν πρὸς τὰς προτάσεις αὐτὰς ἀπαντήσεων τοῦ 'Αλεξάνδρου. Ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μικρογιαννάκη ἐξεταζόμενον θέμα εἶναι: 1. Πόσαι πρσβεφαὶ ἐστάλθησαν ὑπὸ τοῦ Δαρείου πρὸς τὸν 'Αλεξάνδρον, 2. πότε ἐγένετο ἡ ἀποστολὴ ἐκάστης ἐξ αὐτῶν, 3. τί ἐζήτη δι' ἐκάστης ἐξ αὐτῶν ὁ Δαρεῖος καὶ 4. ποια ἦσαν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ 'Αλεξάνδρου.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ ὁ κ. Μικρογιαννάκης τὰ συζητεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας του, τὸ ὅποιον ὑποδιαιρεῖ εἰς τρία τμήματα: I. Διὰ λόγος περὶ δικαίου ἢ ἀδίκου τῆς ἐκστρατείας (I. Μομφαί Δαρείου, 2. Τὸ κατὰ τὸν 'Αλεξάνδρον δικαῖον τῆς ἐκστρατείας), II. Διὰ λόγος περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ συνυπάρξεως (I. Συγκεκριμέναι προτάσεις τοῦ Δαρείου πρὸς σφναφιν φιλιῆς καὶ συμμαχίας, 2. Ἀπόρριψις τῶν περσικῶν προτάσεων ὑπὸ τοῦ 'Αλεξάνδρου) καὶ III. Μέγας καὶ ὑποχὸς βασιλεὺς (I. Βελτιωμέναι προτάσεις τοῦ Δαρείου, 2. Ἀπόρριψις τῶν προτάσεων Διαμάχη περὶ τῆς τῶν ὀλων μοναρχίας: α. Ἡ γνωμάτευσις τοῦ Παρμενίωνος, β. ἡ ἀπάντησις τοῦ 'Αλεξάνδρου). Τὸ ἐκ τῆς ἐρεῦνης αὐτῆς συμπέρασμα τοῦ κ. Μικρογιαννάκη εἶναι ὅτι ὁ διὰ πρέσβων καὶ ἐπιστολῶν διάλογος μεταξύ Δαρείου καὶ 'Αλεξάνδρου εἶχε τρία στάδια, ὑποστηρίζει δὲ τοῦτο ἐκ λόγων κυρίως οὐσιαστικῶν — ἐπὶ πλέον δηλαδὴ τῆς ἐνισχυούσης τὴν ἄποψιν αὐτὴν μαρτυρίας τῶν Κουρτίου Ρούφου καὶ 'Ιουστίνου — ἥτοι ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, ἥδη κατὰ τὴν δευτέραν πρσβεφαίαν νὰ ἐπρότεινεν ὁ Δαρεῖος τὴν εἰς τὸν 'Αλεξάνδρον παραχώρησιν «τῆς ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου χώρας».

Συζήτησις ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω πορίσματος τοῦ κ. Μικρογιαννάκη προϋποθέτει ἐκ νέου ἔρευναν ὀλοκλήρου τοῦ ζητήματος. Ἄλλωστε, ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, σημασίαν δὲν ἔχει τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν πρσβεφῶν, ὅσον αἱ δι' αὐτῶν προβληθεῖσαι προτάσεις τοῦ Δαρείου καὶ αἱ ἐπὶ τῶν προτάσεων αὐτῶν ἀπαντήσεις τοῦ 'Αλεξάνδρου. Ἡ ἀνάλυσις καὶ τῶν προτάσεων καὶ τῶν ἀπαντήσεων (ἢ μᾶλλον τῆς ἀπαντήσεως, διότι ὁ 'Αλεξάνδρος

διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν αὐτὴν θέσιν) ὑπὸ τοῦ κ. Μικρογιαννάκη γίνεται κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, μὲ πλήρη κατανόησιν τῶν πηγῶν καὶ μὲ εὐρυτάτην γνώσιν τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Εἰς ἐπὶ μέρους ζητήματα εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν διαφοραὶ, ἐρωτηματικά ἢ συμπληρώσεις. Τὸ πρόβλημα π.χ. τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν οἱ ἀναφέροντες τὰς ἐπιστολάς συγγραφεῖς θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ τεθῆ ἐκ νέου, ὅπως ἐπίσης γενικώτερον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος τοῦ κειμένου τῶν ἀποδιδόμενων εἰς ἀμφοτέρους ἐπιστολῶν. Ἐξ ἄλλου ἐπὶ πλεόν τῆς παραπομπῆς εἰς Φίλιππον 16 τοῦ Ἰσοκράτους, καλὸν θὰ ἦτο νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ χωρία 4 καὶ 5 (ἀπὸ Κρίδου μέχρι Σινώπης καὶ ἀπὸ Κιλίκιας μέχρι Σινώπης). Ἄλλὰ βεβαίως δὲν ὑπάρχει ἐπιστημονικὴ ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ προσδέσῃ, νὰ ἀφαιρέσῃ ἢ μὲ τὴν ὁποίαν νὰ διαφωνήσῃ. Ὁ κ. Μικρογιαννάκης καὶ τὰς πηγὰς γνωρίζει ἐν χρησιμοποίῃ καὶ τὴν περὶ αὐτῶν βιβλιογραφίαν νὰ συμπεριλαμβάνεται, καὶ μὲ εὐθυκρίσιν νὰ συζητῆ τὰ ἐκάστοτε τιθέμενα ζητήματα. Ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἐργασίας του — καὶ μάλιστα ἐπὶ τόσον πολυπλόκου θέματος — εἶναι ὑποδειγματικὴ καὶ ἀποτελεῖ σαφὲς δείγμα τῶν λαμπρῶν ἰκανότητων του.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Παναγιώτου Κ. Γυϊόκα. Ἡ συμμαχία τοῦ Φιλίππου Ε' μετὰ τοῦ Ἀννίβα κατὰ τῆς Ρώμης (διάλεξις), Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 61.

Πρόκειται περὶ ὁμιλίας, γενομένης τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1969 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ δημοσιευθεῖσης ἀργότερον μετὰ πολλῶν ὑποσημειώσεων εἰς τὰ Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 28).

Εἶναι ἀξίεπαίνονος ἢ προσπάθεια τοῦ κ. Γυϊόκα νὰ καταστήσῃ γνωστὰ φλέγοντα θέματα τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας εἰς εὐρύτερον κοινόν, περισσότερον δὲ ἐπαίνετῃ, διότι διὰ τῆς διαλέξεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ἐξάρῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν Μακεδόνων καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Φιλίππου Ε' ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπειλομένης τότε ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

Ἡ ὁμιλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη: Εἰς τὸ α) γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀτελευτήτων πολέμων τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν μετὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 224 π.Χ. μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Ναυπάκτου (217) καὶ τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τοῦ Φιλίππου Ε' καὶ ἐν μέρει τοῦ προκατόχου του Ἀντιγόνου τοῦ Δάσωνος ὑπὲρ εἰρηνεύσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ συνενώσεως αὐτῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Μακεδόνων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκ Δυσμῶν κινδύνου. β) Ὁ Φίλιππος διαπνεόμενος ὑπὸ τῆς πανελληνίου ἰδέας καὶ ἔχων συμφώνους καὶ τὰς πλείστας τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν ἐπιτυγχάνει ἐν τέλει τὴν οὐγκλησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Ναυπάκτου, ἀποτυγχάνει ὁμως νὰ ἀποβιβάσῃ δυνάμεις εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀγωνιζομένου κατὰ τῶν Ρωμαίων Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀννίβα. Εἰς τὸ γ) μέρος ὁ σ. πραγματεύεται περὶ τῆς συμμαχίας Φιλίππου - Ἀννίβα (215π.Χ.), συναφθείσης μετὰ τὴν νίκην τῶν Καρχηδονίων εἰς τὰς Κάνας, καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων αὐτὴν γεγονότων καὶ τέλος τὸ δ) ὑπεραμύνεται τῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου Ε' κατὰ τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θεωροῦν τοῦτον ὑπαίτιον τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ρωμαίους, διότι οὗτος δῆθεν διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ἐπροκάλεσε τὴν Ρώμην, ὥστε νὰ ἀναμειχθῆ εἰς τὰ ἐλληνικά πράγματα.

Ἡ ἔσσις αὐτῆ τοῦ σ. εἶναι ὀρθὴ καὶ δικαιολογεῖται ἀπολύτως ἢ ὀχι μὲν πολεμικῇ, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων, τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν εἰσήκουσε τὰς συστάσεις τοῦ συνετοῦ Ἀράτου, ἀλλὰ παρεσύρθη ὑπὸ κακῶν συμβούλων καὶ τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς του, διὰ τὴν ἐμπλακῆ εἰς ἀκαιρον καὶ ὀλεθριον πόλεμον μὲ τὴν